

PRESENTACIÓ LLIBRES CAMÍ DE SANT JAUME D'EN MIQUEL BORRELL, A LA FONTANA D'OR DE GIRONA, 2010.

Amb petites variacions aquest text serví per presentar el llibre a Santa Coloma de Farners, Anglès, La Cellera de Ter, Bescanó, Bàscara, Terrassa i Sant Pere de Ribes

Agrair-vos la vostra presència. Agrair també a en **Joan Llinàs** la confiança que han dipositat al publicar els llibres, i agrair a en **Jaume Oller**, no només per estar avui aquí, sinó per la ingent i activa feina que han fet i fan els Amics del Camí que ell presideix recuperant i senyalitzant el Camí gironí. Merci a tots

Avui presentem dos llibres, totalment lligats: el primer és un llibre on hi consten **totes les escultures del Camí**, des del Somport i Jaca, des de Roncesvalles fins a Santiago i Fisterra. Són unes 200. Els que em coneixeu sabeu que m'agrada fotografiar i inventariar escultures. Amb la Diputació he publicat dos volums sobre les escultures gironines, i en tinc preparat un altre amb totes les escultures sardanistes de Catalunya. Fruit d'aquesta passió o vici és aquest llibre, amb castellà i anglès perquè no hi ha encara escultures catalanes en el camí; bé, ara dues a Gandesa, camí de l'Ebre, una de les quals és la portada de l'altre llibre. Mig any de recerca la Rosa i jo trucant a tots els ajuntaments del Camí per localitzar escultures, vacances fetes en

el Camí buscant i fotografiant les escultures i més tard la feixuga tasca de buscar l'autor, l'any en què la va fer, el significat. El llibre ens ha servit per conèixer gent, intercanviar idees, fugir de les rutines..... Tres anys de feina

I un segon llibre, diferent totalment al primer, i que no té ni una fotografia; lletra, només lletra: **Els Camins de Sant Jaume i de Santiago** és un deute que tenia amb l'Apòstol. L'any 1987 amb l'amic Anastasio Páez vaig pelegrinar per primera vegada a Compostela. Vaig escriure'n un diari. L'Anastasio hi tornà diverses vegades (amb una fins i tot li robaren la bici) i jo, per diversos motius, no. Bé, amb els nens, de viatge amb cotxe varies vegades, però a peu, no.

Fins que fa uns tres anys m'entrà la dèria d'explicar tot el que sabia i pensava del Camí. A més, m'incità el gran impuls que hi havia a Catalunya a obrir i senyalitzar els camins catalans. Mentre preparava el llibre d'escultures, mentre anàvem a algun congrés jacobeu, ens llançàrem l'amic Ernest i jo a pelegrinar a Santiago. Fruit doncs dels camins a peu, dels camins en cotxe, de moltes lectures i reflexions, és aquest llibre **Els Camins de Sant Jaume i de Santiago: una barreja d'història, llegendes, art, gastronomia, religió, esoterisme..** No és una topoguia: no hi trobareu mapes, ni distàncies, ni llistats d'albergs.. Tot això està a internet i a multitud de topogüies. És el primer llibre en català que analitza totes les vessants del Camí alhora: sociològiques,

artístiques, religioses, econòmiques, turístiques.... tot ho trobareu en el llibre.

El llibre consta de tres parts. **La primera és històrica:** Qui era Santiago? Història i llegenda, Com neix el mite de Santiago, interrelació entre política i religió per potenciar el Camí, Els pelegrins i les Classes de pelegrins, els tres santiago: apòstol, pelegrí, matamoros, La creació del Camí francès medieval, els hospitals i els albergs, la Decadència dels Segles XVI-XX, El Ressorgiment de finals del XX, Esoterisme, màgia, alquímia, maçoneria

La segona part és **el camí de Sant Jaume a Catalunya:** la Devoció catalana a Sant Jaume; la rivalitat entre sant Jaume, sant Martí i sant Jordi, actual patró de Catalunya. Catalunya està farcida d'esglésies i ermites sobre l'advocació de Sant Jaume, pelegrí o apòstol; plena d'ermites i esglésies dedicades a Sant Martí, el sant ric que dóna la capa al pobre; totes tenen ferradures a la porta; **i Sant Jordi?** Quantes esglésies i ermites trobem? Poques, molt poques. És un sant recent per al poble, tot i que en les Navas de Tolosa els comtes catalans lluitaven sota la seva bandera. Però era un sant de rics: mentre el drac es va cruspint filles de camperols i artesans, sant Jordi dorm la migdiada; quan s'ha de cruspir la princesa, surt amb tota la parafernàlia bel·licista

i es carrega al drac. Un sant elitista. De tot això en parlo en el llibre

I després explico **els camins de Sant Jaume a Catalunya**, repassant gastronomia, cultura, història, llegendes catalanes en aquest cas: El camí central, ara dit Camí de Sant Jaume que és el que travessa terres gironines, Els camins pirinencs, El camí de l'Ebre , El camí de Tarragona,... tots ens porten cap a Saragossa i Logronyo on ja enllacen amb el camí francès.

La tercera part explica el camí aragonès de Jaca, el navarrès de Roncesvalles i el Francès que travessa la península i arriba a Compostela i a Fisterra.

Un llibre agradable per qui ha fet el camí, ja que reviurà indrets i instants; i un llibre necessari per qui no l'ha fet, perquè si el vol fer anirà preparat d'avant mà i si no el vol fer almenys sabrà tot el que convé del Camí.

Tot el llibre està escrit amb **mentalitat catalana**. M'han demanat que el tradueixi al castellà. Jo els hi he dit que trauríem certes referències catalanes perquè em sembla que només nosaltres les podem entendre, i m'han dit que no. Que el volen sencer; allà ells. Què vol dir mentalitat catalana? Bé, senzillament explicar amb el nostre tarannà el que veus pel Camí i relacionar-ho amb el nostre entorn. A **Portomarín** construïren el pantà en el riu Miño: agafaren l'església pedra per pedra i la reedificaren en el poble

nou. A Susqueda construïren un pantà en el riu Ter: l'església resta submergida, deteriorant-se, igual que el magnífic pont de Querós. És un exemple, però no us penseu que és un llibre reivindicatiu. El pelegrí no reivindica, està content amb el que té i dóna gràcies per tenir-ho.

Mentalitat catalana: el llibre explica la forta empremta que han deixat i deixen els catalans en el Camí: parlo de **Gaudí**, del perquè de la casa Botines de Lleó i dels problemes amb la catedral d'Astorga; però també parlo dels catalans quasi anònims que participaren en la construcció de la catedral compostelana, o d'un altre arquitecte català, viu, **l'Albert Vilaplana**, autor de l'actual plaça de Lesseps i restaurador del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona que ha dissenyat l'ampla i magnífica avinguda que porta a la plaça de l'Obradoiro. I parlo d'un altre català, l' **Enric Pascó**, que l'any 1999 dissenyà la **fisterrana** que reben tots els que arriben a Fisterra. Una compostelana pagana o laica.

Però també cito a la **Lourdes Lluch**, una catalana que l'any 1989 inicià el que ara està tan de moda arreu del Camí: els **hospitalers voluntaris**. O d'en **Juanjo**, un català de Mollet del Vallès que l'any 2005 va obrir un alberg a Castrojeriz amb el nom de **CasaNostra**. O en **Santi Vidal**, un jove guru que té una parada gratuïta de fruita, pastes i aigua uns quilòmetres abans d'arribar a Astorga, al mig del no res. Dones la voluntat. És dels de que t'abraça, t'estreny i així, diu ell, et transmet energies. Té una

web, on explica la seva filosofia. Tot amb lletra **Arial 12** menys el nº de compte de La Caixa on has d'ingressar els donatius que és amb Arial 24!!! El Camí està ple d'esperit català. D'ara i d'abans.

Només una llarga i trista història per acabar. D'una catalana reina, una història rocambolesca que comença a Compostel·la i acaba als pubs anglesos actuals. L'any 1501 la **infanta Caterina d'Aragó**, filla dels Reis Catòlics, o sigui, catalana per part de pare, abans d'embarcar per casar-se amb Artur, príncep de Gal·les, anà a Compostel·la; amb la mala sort que aquell dia el *botafumeiro* sortí disparat per una porta del creuer tot escampant brases arreu, però sense causar ferits. Pobre Caterina! Quan passava pel golf de Biscaia es trencà el pal major del vaixell i hagué de restar un mes a Laredo, esperant la reparació. Arribà a Anglaterra, es casà amb el **príncep Artur** i aquest es morí al cap de quatre mesos. Caterina tenia setze anys i la tornaren a casar, ara amb el seu cunyat i futur **rei d'Anglaterra, Enric**. Se'ls moriren cinc dels sis fills i només els quedà una nena, Maria. Enric VIII, **el 1531, rebutjà Caterina**, abjurà del Papa de Roma i es casà amb Anna Bolena (aquí comença l'anglicanisme). Caterina fou confinada en un castell amb la seva filla i **morí, el 1536**, en condicions miserables. Al seu enterrament no hi anà el seu ex-marit i rei ni tampoc deixaren anar-hi Maria, la filla d'ambdós. Fou la malastrugança del *botafumeiro* compostel·là

que perseguí la pobra Caterina tota la vida. No s'acaba aquí: mort el seu pare Enric, **Maria es convertí en reina d'Anglaterra**, abolí l'anglicanisme, legitimà el nom de la seva mare Caterina, tornà al redós del Papa, perseguí i assassinà anglicans i per aquest motiu fou coneguda com a Maria la Sanguinària (**Bloody Mary**, sí, el cocktail ve d'aquí; el tomàquet és el vermell de la sang; la resta vodka). Es casà amb el nostre rei Felip II, però no tingueren descendència. Morí el 1558 i heretà la Corona anglesa **la pèrfida Isabel**, aquella que nomenà Sir al pirata **Francis Drake**, qui saquejà A Coruña. Per por que arribés a Compostel·la, **amagaren el cos de Sant Jaume** i no el trobaren fins al cap de 300 anys!!! .
Ja ho veieu, tot lliga

En el Camí tot lliga. Podria explicar moltes anècdotes, curiositats però no acabariem. Les trobareu en el llibre. El Camí és molt llarg i s'hi troba de tot.

Reflexiono també sobre les fases del Camí; al meu entendre són cinc:

Crítica: quan has de marxar, deixar la família, els amics, l'ordinador i el sofà

Física: correspon als primers dies del Camí: canvis d'horaris, de menjar, de dormir, esforç físic, butllofes (una frase típica del camí és M'ha sortit un peu a la butllofa)

Psíquica: quan travesses Castella, quan ja portes dies i dies i comences a plantejar-te el perquè del que fas

Ascètica: quan arribes a Galícia, ja voles; el cos no té importància, l'esperit et fa moure; la voluntat ha vençut les temptacions

Mística: quan arribes a Compostela i et sents lliure, pur i tornes a casa amb una nova visió del que t'envolta

Reflexiono també sobre l'evolució del Camí: com era abans, com era fins fa trenta anys i com és ara. No jutjo; explico. **La modernització del Camí és evident:** fa trenta anys passaves per pobles on no podies comprar res, no hi havia botigues; menjaves el que ja portaves o et donaven. Ara el Camí és una fira. A un poble de Galícia fins i tot hi ha una àrea de descans amb una **màquina automàtica** que hi poses un o dos euros i et surt un croissant, una vieira o un cacaolat. Fins i tot hi havia condons, però devem anar massa cansats perquè els van treure, no tenien èxit, tot i que en el Camí també es fa l'amor i es troba l'amor.

A Fisterra és costum cremar-hi les botes. Fins ara cada pelegrí les cremava per allà al mig de les roques, al voltant del far, on volia; ara l'ajuntament ha posat com **una barbacoa perquè les cremis** només allà. Els vaig escriure proposant-los-hi, tant per tant, posar una màquina crematòria que per dos euros les cremés i ja sortissin les cendres dins una vieira embolicada amb plàstic. No m'han contestat.

Tot canvia, però és que la vida canvia. El Camí és la vida i la Vida és el Camí.

Acabaria amb una balada irlandesa escrita en el Cebreiro, que dedico a tots vosaltres i a Elías Valiño, el capellà del Cebreiro que potencià el Camí i començà a pintar amb fletxes grogues el Camí:
“Que els camins pugin per trobar-te, que el vent sigui sempre a la teva esquena, que el sol escalfi la teva cara, que les pluges caiguin suaus sobre els teus camps. I fins que ens retrobem, que Déu et guardi dins la palma de la seva mà”

No us entretinc més. Llegiu el llibre i us sentireu transportats a un món diferent, perquè llegir el llibre i fer el Camí és viure diferent, pensar, sentir, respirar diferent. En un alberg vaig llegir una frase que em serveix sempre de referència: “ **No somiïs la teva vida, viu els teus somnis**” Això és el Camí, i això és el que he pretès en aquest llibre. Fruïu-lo. Moltes gràcies.

Ara, els meus amics Cristina Palomar i Miquel Teixidor recitaran uns poemes relacionats amb el Camí; els trobareu en el llibre, però aquí, ara, tots junts, de viva veu, agafen una força diferent.

1 A un Romeu CRISTINA PALOMAR

Em vaig sorprendre quan un dia, buscant un poema que la nostra escriptora Caterina Albert, o sigui, Víctor Català, havia escrit sobre Juli Garreta, vaig trobar-li el poema *A un romeu*, que plasma a la perfecció els sentiments del romeu, del pelegrí, aquest ser diferent; fins i tot arriba a dir Víctor Català, que el romeu es converteix d'home en Déu

<i>¡Oh Romeu, Romeu, Romeu</i>	<i>sempre iguals, arreu, arreu</i>
<i>tu que vas a llunyes terres,</i>	<i>com remors del temps que el corca;</i>
<i>tu que tresques tot arreu</i>	<i>que s'estiga en son revés</i>
<i>per les planes i les serres!.</i>	<i>sens alçar lo front, sotmès</i>
<i>Oh Romeu, Romeu, Romeu</i>	<i>baix lo pes de la rutina,</i>
<i>quin deu ser lo fruit teu! [...]</i>	<i>cap a l'ample firmament</i>
<i>Fins creuar tota la terra</i>	<i>cap a la natura en flor,</i>
<i>sens mai aturar-se enlloc;</i>	<i>cap al sol resplandeixent</i>
<i>com viatger apresurat</i>	<i>de superba resplendor.</i>
<i>t'encamines, poc a poc,</i>	<i>I tu, ves pujant, Romeu</i>
<i>de dret a l'eternitat,</i>	<i>lo cap alt i els ulls oberts,</i>
<i>entonant un cant de foc,</i>	<i>vers los amples horitzonts,</i>
<i>un gran cant de llibertat.</i>	<i>lluny del fang i les presons,</i>
<i>Que s'hi quedi l'home quiet</i>	<i>de les ànimes petites;</i>
<i>-la pedra que cria molsa-</i>	<i>deixa enrere tantes fites</i>
<i>escoltant la cançó dolça</i>	<i>com limiten lo camí;</i>
<i>de les coses usuals,</i>	<i>dels mortals de jaç i d'olla</i>
	<i>desenten-te de la colla</i>

<i>amb sos aires sempre iguals</i>	de tants bens racionals
------------------------------------	-------------------------

<i>i, sense girar enrere, ton cap fet als lliures vents, puja amunt, amunt, amunt fins a calcigar lo punt en què, d'èsser terrenal, ben rentat del baf de terra, ben lliurat de passions mesquinetes, cançoneres, en les amples solituds</i>	<i>de l'espai, que no mori mai, esdevingues immortal, immortal com bon ser lliure que, planant entre les bromes, pel damunt del cap dels homes, sobre els homes, queda, arreu, convertint-se d'home a Déu. Amunt, sempre amunt, Romeu</i>
--	---

Primeres dècades del segle XX, del poeta i polític catalanista Ventura i Gassol, dins l'obra *Les Tombes Flamejants*. Quan camines per l'Empordà un dia de tramuntana t'enrecordes tota la vida: MIQUEL TEIXIDOR

“Si no has oït encara la tramuntana

com t'omple el pit de veus i et fa el cap clar

i com et fa brunzir, ni una campana,

i com eixampla el cel de l'Empordà,

germà, no et pots dir encara català.

Pren el bordó, i en sant pelegrinatge,

canta per si et sentís algun romeu:

Oferiu els cabells al sant oratge

que enforteix l'esperit i fa el cos lleu:

el vent de tramuntana és vent de Déu.

Per aquella crinera sobrehumana

es despertin les cendres dels més braus

i els que han sentit un cop la tramuntana,

no sàpiguen mai més sentir-se esclaus

3 León Felipe (Tàbara,1884- Mèxic, 1968). Poeta de la generació de 1927, republicà, dins *Versos y oraciones del caminante*, de la dècada de 1920, enveja també al pelegrí, com a metàfora de l'antinòmia de la rutina CRISTINA PALOMAR

<i>Ser en la vida romero, romero solo que cruza siempre por caminos nuevos; ser en la vida romero, sin más oficio, sin otro nombre y sin pueblo... ser en la vida romero... romero... sólo romero. Que no hagan callo las cosas ni en el alma ni en el cuerpo... pasar por todo una vez,</i>	<i>una vez sólo y ligero, ligero, siempre ligero. Que no se acostumbre el pie a pisar el mismo suelo, ni el tablado de la farsa, ni la rosa de los templos, para que nunca recemos como el sacristán los rezos, ni como el cómico viejo digamos los versos[...]</i>
---	---

4 una cançó d'Alberto Cortez, argentí universal amb cançons com Castillos en el aire o Sueños y Quimeras, En un rincón del alma, ha musicat a Atahualpa Yupanqui, a Machado, o aquesta Andar por andar, andando CRISTINA PALOMAR

“Prefiero más que llegar,/ pensar que ya sigo llegando.

Andar por andar, andando;/ caminar por caminar.

Ir conociendo de a paso/ al más creído y al más loco

y al que se le da por volar.

Volar con el pensamiento/ que al oír cantar el viento

del viento aprende a cantar.

Sin ancla, timón ni remo,/ de un extremo al otro extremo

del mundo poder vagar.

No como el viejo molino,/ que recorre su camino

siempre en el mismo lugar”

5 Santo Domingo de la Calzada la gallina cantó después de asada. Coneixem la història: una família pelegrina a Compostela, una criada requereix els favors sexuals del noi, aquest e snega, la criada l'acusa d'haver robat una copa d'or i el pengen. Quan els pares tornen de pelegrinar, van a veure el penjat i aquest resta viu, aguantat invisiblement per Santiago. Van a veure el jutge, aquest està menjant i no es creu el que li expliquen, tot dient que si està més mort que la gallina que està a punt menjar-se. Aquesta comença a cantar, salven al noi i pengen a la criada. “*Cançó del romeu i la romera*”, recollida per Rodolf Llorens i Jordana i publicada a *l'Arxiu de Tradicions Catalanes*, MIQUEL TEIXIDOR

Un romeu i una romera,/i un seu fill per companyia,

ja s'anaven a Sant Jaume,/ a Sant Jaume de Galícia.

I quan en son pel camí/ n'entraren una vila

i en demanaren a l'hostal/ si posada hi hauria.

En respon una criada,/ i una criada atrevida:

“Pels dos vells bé n'hi haurà,/ pel jove jo hi dormiria”

“Déu del cel me'n guardarà,/ Déu i la Verge Maria.

Calla, calla, tu, romeu,/ això te'n costarà la vida”.

L'endemà al de matí,/ robatori ja hi havia:

n'han robat una tassa d'or,/ la tassa d'or la més fina.

Ja demanen al romeu,/ si la tassa hauria vista

diu: “Si jo la tassa ensé,/ pengeume al mateix dia”.

Ja en miraven el sarró/ i la tassa d'or hi havia

i n'agafen al minyó/ sense dar-li un quart de vida.

“Ai mare, aneu, aneu/ a Sant Jaume de Galícia.

Quan en sereu a Sant Jaume/ me'n fareu dir una missa”

Quan en són a la tornada/ ella passar-hi volia.

“No hi passis, esposa mia,/ els dolors et revindrien”

I venó o revenir/ ella passar-hi volia;

i de tan lluny com el veu/ ja li crida: Mare mia!

Mare mia, aneu-ne a avisar/ al veguer d'aquesta vila

que me'n vingui a despenjar/ que encara estic ple de vida!

Fill meu, amb qui t'has encomanat/ que encara estàs ple de vida?

Sant Jaume me'n té pels peus,/ pel cap la Verge Maria...

Ai, mare, aneu a avisar/ el veguer d'aquesta vila,

que ja l'en trobareu/ a ne la taula que dina.

El dinar que ell en té/ és un gall i una gallina.

Déu el guard, senyor veguer,/ amb tota sa senyoria

vingui a despenjà el meu fill// que encara està ple de vida!

Fugiu d'ací, dona roïna,/tan viu és el vostre fill

com aquest gall i gallina./ El gall es posà a cantar

la gallina responia./ “Aneu-vos-en bona dona

prontament sereu servida/ vostre fill és innocent

això li ha salvat la vida./ En despengen al fadri

i penjaven la fadrina:/ jo ara n'he viscut tan temps i tu no en viuràs ni un dia”.

7 Antonio Machado i Joan Manuel Serrat. No tinc constància que cap dels dos hagi pelegrinat a Santiago, però n'han copsat l'ànima. Machado, a la seva tomba de Cotlliure, rep multitud de pelegrins sensibles, sensitius, intel·lectuals. Serrat ha portat els versos de Machado al poble i l'ha fet pelegrinar pels somnis, l'amor, l'amistat, la solidaritat, la llibertat. I aquest *Cantar* és adequat per acabar el periple d'aquesta presentació. Antonio Machado i Joan Manuel Serrat, , Proverbios y Cantares, XXIX MIQUEL TEIXIDOR

<p><i>Todo pasa y todo queda, pero lo nuestro es pasar, pasar haciendo caminos, caminos sobre el mar. Nunca perseguí la gloria, ni dejar en la memoria de los hombres mi canción; yo amo los mundos sutiles, ingrávidos y gentiles, como pompas de jabón. Me gusta verlos pintarse de sol y grana, volar bajo el cielo azul, temblar súbitamente y quebrarse... Nunca perseguí la gloria. Caminante, son tus huellas el camino y nada más; caminante, no hay camino, se hace camino al andar. Al andar se hace camino y al volver la vista atrás se ve la senda que nunca se ha de volver a pisar</i></p>	<p><i>Caminante no hay camino sino estelas en la mar... Hace algún tiempo en ese lugar donde hoy los bosques se visten de espinos se oyó la voz de un poeta gritar "Caminante no hay camino, se hace camino al andar..." Golpe a golpe, verso a verso... Murió el poeta lejos del hogar. Le cubre el polvo de un país vecino. Al alejarse le vieron llorar. "Caminante no hay camino, se hace camino al andar..." Golpe a golpe, verso a verso... Cuando el jilguero no puede cantar, Cuando el poeta es un peregrino, cuando de nada nos sirve rezar. "Caminante no hay camino, se hace camino al andar..." Golpe a golpe, verso a verso...</i></p>
---	--